

stanova (tri sobe jednoga stana bile su ispunjene bibliotekom). Po svemu sudeći, Poljaniću do svega toga nije više bilo ni stalo; već tijekom sudskih procesa iskazivao je potpunu razočaranost i malodušje te je među čelnicima Zemaljske banke bio jedini koji se nije žalio na presudu. Po puštanju na slobodu povukao se u Trnavu pored Đakova, u kuću svoje pokojne majke. Ondje je veoma skoro, 13. siječnja 1948., preminuo, a počiva na trnavačkom groblju.

Nakon konfiskacije njegova je zbirka raspodijeljena i u najvećoj mjeri uklopljena u zbirke osam bosanskohercegovačkih javnih ustanova. Pojedini osobito značajni i vrijedni predmeti iz zbirke pod nerazjašnjenim su se okolnostima zagubili. Možda i najvredniji među takvima – četverostruki zlatnik bosanskoga kralja Stjepana Tomaševića – nakratko se pojavio 1996., nakon čega je ponovno utonuo u nepoznato (na zagrebačkoj je javnoj aukciji prodan anonimnom ponuđaču za 235 tisuća kuna). Drugi dijelovi zbirke bili su dugo vremena zaboravljeni, pa je poznat gotovo bizaran slučaj jednoga Poljanićeva bankovnog sefa koji je do 1961. ostao zaboravljen. Budući da nije bilo ključa, sef se moralo nasilno otvoriti, a u njemu su tada, među ostalim, pronađene i povelja bosanskoga kralja Stjepana Tomaša iz 1459., bogata numizmatička zbirka te zbirka starih bosanskih knjiga tiskanih bosančicom.

Naposlijetku, vrijedno je i na ovom mjestu spomenuti da je Aleksandar Poljanić najvjerojatnije tijekom Drugoga svjetskog rata u trezoru Zemaljske banke pohranio čuvenu sarajevsku Hagadu, kao i druge vrijedne predmete iz zbirke sarajevskoga Zemaljskog muzeja. O spašavanju Hagade desetljećima su se raspredale ničim potkrijepljene teorije, koje su do danas prerasle u legende. Nasuprot tomu, Rodinis polazi od novijih radova Kemala Bakaršića, argumentirano propituje uvriježena tumačenja te nudi veoma osnovanu mogućnost da je uistinu Poljanić taj kojemu valja pripisati značajne zasluge za očuvanje toga neprocjenjivog kodeksa.

Aleksandar Poljanić bio je osebujna osobnost koja je utisnula dubok trag i stekla goleme zasluge za kulturu narodā Bosne i Hercegovine, ali tijekom povijesnih događaja pogurnuo ga je u dubok zaborav. Andrej Rodinis svojim ga je radom izvukao iz nezasluzena zaborava i ispravio počinjenu nepravdu. Ujedno, Rodinisu je pošlo za rukom objediniti nepregledan niz krhotina crpljenih iz raznih arhivskih fondova, inventara, novinstva, literature te stvoriti uzbudljivo, zaokruženo djelo od iznimne važnosti za razumijevanje jednoga vremena, za razumijevanje prošlosti Bosne i Hercegovine, ali i širega prostora.

BRANKO OSTAJMER

Ivica Golec, *Razvoj novčanih zavoda na području današnje Sisačko-moslavačke županije 1860. – 1945.* (Sisak: Državni arhiv, 2014), 303 str.

Državni arhiv u Sisku izdao je 2014. knjigu Ivica Goleca *Razvoj novčanih zavoda na području današnje Sisačko-moslavačke županije 1860. – 1945.* Ova je knjiga jedan od rijetkih prikaza povijesti bankarstva u hrvatskoj historiografiji, a napisana je u najboljoj maniri tradicionalne historiografije. Sastoji se od nekoliko poglavlja strukturiranih prema gradovima (Sisak, Petrinja, Glina, Hrvatska Kostajnica, Kutina, Novska i

Popovača), općinskim središtima (Dvor, Gvozd /Vrginmost/, Martinska Ves i Sunja) i važnijim naseljima (Gušće, Greda, Kratečko, Mužilovčica, Topolovac, Bobovac, Gora, Hrastovica, Jukinac, Kraljevčani, Maja, Divuša, Rujevac te Ludina) na području današnje Sisačko-moslavačke županije, koje je autor temeljio na današnjem administrativnom ustroju spomenute županije.

Autor je uložio veliki trud u istraživanju ove značajne, a do sada zanemarene teme iz ekonomske povijesti. Prikupio je podatke iz članaka objavljenih u tadašnjem novinstvu te arhivskoga gradiva sačuvanog u fondovima u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu i Državnom arhivu u Sisku.

Knjiga sadrži predgovor, uvodni dio, glavni dio u kojem su prikazane sve banke i druge novčarske institucije koje su djelovale na području županije, sažetke na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, popis korištenog arhivskog gradiva, novina i literature te kazalo osobnih imena.

U predgovoru je autor objasnio što ga je potaknulo na proučavanje ekonomske povijesti, pa i bankarstva, na području Banske krajine, koja se danas nalazi u sastavu Sisačko-moslavačke županije. Na kraju toga priloga zahvalio je ravnateljici Državnoga arhiva u Sisku Nelli Kušanić, recenzentima prof. dr. u miru Miri Kolar-Dimitrijević i prof. dr. Željku Holjevcu te drugim, neimenovanim kolegama koji su mu pomogli u istraživanju teme. Nakon toga je donio naglaske iz recenzija prof. dr. u miru Mire Kolar-Dimitrijević i prof. dr. Željka Holjevca.

U uvodnoj studiji, koju je napisala Mira Kolar-Dimitrijević, obrađen je razvoj bankarstva na području kontinentalne Hrvatske od osnutka prve financijske institucije (Prva hrvatska štedionica) do 1945. godine. Prikaz je strukturirala u više manjih kronoloških cjelina, nastojeći pritom razvoj bankarstva i novčarskih institucija staviti u širi društveno-ekonomski kontekst, pokazujući utjecaj društveno-ekonomskoga razvoja na osnivanje novih financijskih institucija te njihovo djelovanje i značenje za društveno-ekonomski razvoj hrvatskoga društva i gospodarstva u tadašnjim društveno-ekonomskim uvjetima.

Budući da je razvoj bankarstva i financijskih institucija na području Sisačko-moslavačke županije prikazao kroz gradove, općinska središta i naselja, prvo poglavlje u glavnom dijelu knjige autor je posvetio razvoju novčarskih zavoda u najvećem gradu i središtu županije – Sisku. Prikazujući njezin razvoj u svim obrađenim jedinicama lokalne uprave i samouprave, na početku se usredotočio na društveno-ekonomske prilike u svakom gradu, općinskom središtu ili važnijem naselju županije od druge polovine XIX. stoljeća do 1945., naglašavajući sveukupne društveno-ekonomske procese na području županije, ali i Hrvatske, koji su usmjeravali razvoj banaka i ostalih financijskih institucija.

Potom je autor usmjerio pozornost na prikaz razvoja bankarstva, odnosno financijske industrije od osnutka prve banke do 1945. godine. Pritom je prema istom konceptu obradio sve banke, štedionice i druge financijske institucije. Nastojeći cjelovito prikazati svaku pojedinu banku, odnosno financijsku instituciju na području županije, opisao je proces njihova osnutka, ciljeve osnutka, visinu početnoga kapitala, broj dionica te članove upravnih tijela. Osim toga, na temelju podataka iz sačuvanih godišnjih izvještaja donosi manje ili više detaljan prikaz njihova financijskoga poslovanja te promjene u kadrovskoj strukturi upravnih tijela. Isto je tako prikazao utjecaj političkih

prilika i sukoba pripadnika različitih političkih grupacija u Hrvatskoj na osnutak banaka i ostalih financijskih institucija. Prikaz razvoja bankarskih i ostalih financijskih institucija u Sisku i Petrinji obogatio je biografijama glavnih aktera koji su se istaknuli u stvaranju novčarskih zavoda u tim gradovima u promatranom razdoblju. Nažalost, autor nije dosljedno ustrajao u tom naumu u prikazu stvaranja i djelovanja banaka i financijskih institucija u drugim gradskim naseljima, općinskim središtima i važnijim naseljima na području županije.

Po istom je obrascu obradio povijest nastanka i djelovanja srpskih banaka i drugih financijskih institucija na teritoriju današnje Sisačko-moslavačke županije. Njihov je prikaz također priredio na temelju novinskih članaka u tadašnjem tisku i sačuvanog arhivskog gradiva u Hrvatskom državnom arhivu i Državnom arhivu u Sisku. Nažalost, prikaz tih novčarskih institucija nije obogatio biografijama glavnih aktera (obrtnika, trgovaca i drugih značajnih pojedinaca) njihova osnutka i djelovanja.

Knjiga je bogato ukrašena kvalitetnim slikovnim priložima, faksimilima o djelovanju proučavanih banaka i drugih financijskih institucija, fotografijama glavnih aktera stvaranja proučavanih institucija i starih razglednica gradova, općinskih središta te drugih važnijih naselja na području Sisačko-moslavačke županije.

Ova je knjiga važan prilog poznavanju razvoja bankarstva u Sisačko-moslavačkoj županiji, ali i cijeloj Hrvatskoj. Do sada su takvi prilozi bili prava rijetkost u hrvatskoj historiografiji i mislim da je šteta što joj je autor taj značajan doprinos podario tek u XXI. stoljeću. U nadi da do sljedećega doprinosa historiografiji hrvatskoga bankarstva nećemo morati čekati nekoliko desetljeća, na kraju želim čestitati autoru na knjizi te poželjeti još mnogo takvih prinosa hrvatskoj historiografiji.

MILAN VRBANUS

O pretiscima autobiografija sudionika Prvoga svjetskog rata

Na prošlogodišnjem *Interliberu* predstavljena su tri pretiska autobiografija sudionika Prvoga svjetskog rata: Branimir Knežević, *Gledanje u vidjeno. Ratovanje u Srbiji 1914. godine* (Zagreb: Tisak i naklada Dioničke tiskare u Zagrebu, 1917); Pero Blašković, *Sa Bošnjacima u Svjetskom ratu* (Beograd, 1939) i Juraj grof Oršić-Slavetički, *Na konju i u rovu* (Beograd: Štampom Carsko i kraljevske vojno gubernijske štamparije, 1917). Iako djela službeno ne tvore niz, sva su prema navodima u impresumima dio Biblioteke Prvi svjetski rat i urednik im je Filip Hameršak. Riječ je o pretiscima prvih izdanja knjiga na kraju kojih slijedi popratna studija urednika s kritičkim aparatom.

Zasluga za ovaj izdavački pothvat pripada Danielu Glavanu i izdavačkoj kući Fortuna d.o.o. (Antikvarijat *Biblos*), a u istoj bi ediciji trebala biti još dva pretiska: Grgo Turkalj, *1609 dana na fronti* (Winnipeg, 1930) i Slavko Štancer, *Put do pobjede. Sastavljen za podčasnike i momčad sviju četa hrvatske krvi* (Zagreb: Naklada potpukovnika Slavka Štancera, 1916). Prvi od njih ugledao je svjetlo dana paralelno s dovršetkom ovoga prikaza, pa ćete o njima moći čitati više u idućem broju.